

Nr 656.

Av herr **Bengtsson** i Kullen **m. fl.**, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 99, angående obligatorisk sjuårig folkskola m. m.

I propositionen angående obligatorisk sjuårig folkskola m. m. har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att fastställa vissa i propositionen närmare angivna »huvudsakliga grunder angående folkskolekursens omfattning». Den viktigaste av dessa »grunder» är, att folkskolan skall omfatta sju årsklasser. Spörsmålet, huruvida den sjuåriga folkskolan bör göras obligatorisk, har i mångt och mycket karaktären av en landsbygdens egen riksdagsfråga. Enligt beräkningar, verkställda av folkskolesakkunniga, på vilkas utlåtande propositionen i allt väsentligt är grundad, erhålla nämligen redan nu omkring 72 % av städernas barn en folkskolundervisning, som omfattar minst sju skolår, men av landsbygdens barn endast omkring 16 %. Och det torde med säkerhet kunna förmodas, att av dessa 16 % större delen återfinnes inom samhällen av stadsliknande typ. Det kunde därför ha varit att förvänta, att särskild hänsyn tagits till de önskemål, som från de mest skilda trakter av vårt land, stundom med stor styrka, framförts från landsbygdens befolkning samt att yttranden från landsbygdens skolmyndigheter inhämtats. Så har emellertid ej skett.

Av de fyra sakkunniga representera tre städerna (och skolmännen av facket) och endast en, nämligen herr Andersson i Rasjön, landsbygden. Den sistnämnde, vilken väl näppeligen kan beskyllas för bristande reformvilja, har också typiskt nog motsatt sig förslaget samt i sin till folkskolesakkunnigas betänkande fogade reservation anført bl. a., att ett lagstadgat genomförande av obligatorisk sjuårig skolplikt lätt kunde uppväcka ett motstånd, som ledde till nya strider omkring vår folkskola med därav följande menliga inverknings för skolan själv.

Att ett bifall till propositionen skulle för landsbygdens befolkning — och även för skolväsendet — medföra menliga verkningar i en mängd olika avseenden, därom råder intet tvivel. En tvångsvis genomförd utökning av skoltiden skulle av majoriteten bland dem, saken närmast rör, mötas med stark ovilja. Det är ej kulturfientligt detta, som det så ofta kastas oss i ansiktet. Det är endast en fast och på erfarenhet grundad tro på att vi på landsbygden bättre än alla stadsrepresentanter och fackmyndigheter förstå, vilken uppfostran och utbildning, som bäst lämpar sig för våra egna barn. Just under den period, då det sjunde skolåret i regel infaller, bestämmes ofta barnens inställning för hela livet. Det är för oss jordbrukare av den allra största betydelse, att våra söner och döttrar då få tillfälle att syssla med praktiskt

arbete, att i sin mån hjälpa till i jordbruket, att slå rot i hembygden och få kärlek till fädernas yrke. I denna tid av flykt från jordbruket kan härigenom mycken arbetskraft, som eljest skulle spridas för alla världens vindar, bevaras åt modernäringen.

Det är praktisk utbildning och fostran, som är det viktigaste för jordbrukarungdomen. För t. ex. den undervisning i husligt arbete för flickorna och motsvarande praktiska utbildning för gossarna, som meddelas i yrkes-skolorna, hysa vi på landsbygden det allra största intresse. En reform, som medförde en utökning och förbättring av denna yrkesutbildning, skulle hos landsbygdens befolkning mötas med helt andra känslor än ett förslag, som tvingar barnen att sitta på skolbänken i stället för att förkovra sig i praktiska färdigheter.

Man får ej heller förbise, att barnens arbetskraft kan vara en synnerligen värdefull hjälp för hemmen samt att en förlängd skolplikt dessutom medför ökade direkta utgifter för skolutrustning och dylikt. Det är ej detsamma för en 14-åring att nödgas tillryggalägga sin skolväg i ur och skur på stundom nästan oframkomliga vägar och stigar på landet som att promenera på stensatta trottoarer eller åka spårvagn förbi ett par kvarter i staden.

Det förefaller därför hart när oförklarligt, hur man liksom folkskolesakkunniga kan å ena sidan ha kommit till insikt om att folkskolan har »att i största möjliga utsträckning anpassa sig efter de varierande förutsättningarna inom orter av den mest skilda beskaffenhet, städer, industrisamhällen: jordbruksbygd, bergsbygd och glest befolkade ödemarksområden» samt att vad som passar för den ena orten »ingalunda alltid passar, åtminstone ej i samma form, på den andra», och å andra sidan likväl påyrka en fullkomlig likriktning, oavsett alla lokala förhållanden, beträffande en så utomordentligt viktig och av ortsförhållandena till den grad påverkbar faktor som skoltidens längd.

Av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna representera endast ett ringa fåtal de rena landsbygdsintressena. Departementschefen kan också i propositionen peka på, att det vida övervägande antalet yttranden går i huvudsakligen tillstyrkande riktning. Skolstyrelser och skolråd ha emellertid ej blivit hörda. Hade så varit fallet, torde med säkerhet majoriteten av remissyttrandena gått i annan riktning. Som det nu är, ha de rena landsbygdsintressena fått göra sig hörda endast genom tre sammanslutningar, av vilka två, nämligen styrelsen för Svenska landskommunernas förbund och styrelsen för Jordbrukareungdomens förbund, avstyrka, att den sjuåriga skolan göres obligatorisk för de skolformer, som äro vanligast på rena landsbygden.

Att den sjuåriga skolan innebär en fördel för A-skolorna i städerna och de stadslänkande samhällena, där ungdomens fortsatta utbildning ej kan äga rum genom arbete i fädernas yrke på samma sätt som på landsbygden, läser väl ingen bestrida. Men den grundligare teoretiska utbildning, stadsbar-

nen därvid erhålla, kompenseras för landsbygdens del mer än väl av den praktiska fostran, jordbrukarungdomen erhåller i hemmen, av undervisningen i våra lantmanna- och folkhögskolor samt av den frivilliga folkbildningsrörelsen på landet, allt intressen, som ligga landsbygdens folk varmt om hjärtat.

Det skorrar därför i våra öron skäligen falskt, då det åter och åter i de i propositionen återopade yttrandena upprepas, att den sjuåriga skolan måste göras obligatorisk för att giva landsbygdens barn tillfälle till samma utbildning som städernas samt att de nuvarande förhållandena innebära en social orättvisa, som bör avlägsnas. Detta är verklighetsfrämmande skrivbordsfantasier. Vi på landsbygden anse nämligen ingalunda de nuvarande förhållandena som någon orättvisa gentemot landsbygden men skulle däremot anse oss orättvist behandlade, om vi bleve påtvingade en skolform, som passar för städerna men i regel ej för landsbygden.

Att allt detta tal om jämlikhet mellan landsbygden och städerna ej är annat än retorik utan verklighetsunderlag framgår för övrigt av propositionens eget innehåll. Propositionen lämnar nämligen möjlighet öppen att anordna folkskolor med större antal obligatoriska årsklasser än sju: den sjuåriga folkskolan är ett steg på vägen till den åttaåriga. Men den åttaåriga skolan torde åtminstone för avsevärd tid framåt förbli en ren stadsangelägenhet. Härigenom kunna, som också statskontoret framhållit, nya »orättvisor» tillskapas samtidigt med att man avhjälper de tidigare. Bland annat härav framgår, att hela denna argumentering, vilken såsom ovan påvisats saknar verklighetsunderlag, ej heller är teoretiskt hållbar.

Landsbygdens skolor äro som bekant i mycket stor utsträckning anordnade enligt någon av B-formerna, och skolor av lägre skolformer förekomma så gott som uteslutande på landsbygden (jämför tabellen å sid. 9 i propositionen). Men förslagets kanske största svaghet ligger just däri, att en sjunde skolklass givetvis försämrar undervisningen i alla de skolformer, i vilka redan förut alltför många skolklasser undervisas gemensamt. I B²-skolorna undervisas redan nu fyra årsklasser på en gång; med ett sjunde skolår blir det fem årsklasser. Och i B³- och D¹-skolorna, i vilka nybörjare intagas endast vartannat år, undervisas nu tre klasser i så skilda åldersstadier som första, tredje och femte respektive andra, fjärde och sjätte klasserna samtidigt. Tillkommer så ett sjunde skolår, blir det för dessa skolformer vartannat år fyra årsklasser — däribland nybörjarklassen och avslutningsklassen — som undervisas gemensamt. Att detta måste bli till ytterligare men för den redan förut svåra undervisningen, behöver man ej vara pedagog för att inse. Bland andra myndigheter vitsordar också skolöverstyrelsen, att svårigheter skulle komma att möta vid reformens genomförande samt att dessa torde komma att bli *störst vid de skolor, som talrikast förekomma på landsbygden*, nämligen vid skolor av andra och tredje B-formerna samt vid skolor av D-form. För att i möjligaste mån avhjälpa dessa olägenheter framstäl-

las i propositionen förslag (med ty åtföljande kostnader av ej mindre än omkring $\frac{1}{4}$ milj. kronor om året) om dels vissa angivna »förstärkningsanordningar» beträffande B³- och D¹-formerna, dels ock experiment med »förstärkningsanordningar» rörande B²-formerna. Detta sistnämnda är i sanning ett egenartat och hittills lyckligtvis sällan, om ens någonsin tillämpat sätt att genomföra en »reform». Man förutser, att reformen skall medföra vissa skadliga verkningar, men företar, först sedan reformen genomförts, experiment för att söka lindra desamma! Den omvända ordningen förefaller onekligen vida mer överensstämmande med förnuftets krav. Här som på många andra punkter framgår, att man är ute i ogjort väder.

Olägenheterna av reformen såvitt den avser de på landsbygden vanligaste skolformerna, har som sagt vitsordats i åtskilliga av de angivna yttrandena. Ett av dessa är särskilt beaktansvärt. Införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår skulle givetvis medföra inrättandet av åtskilliga nya lärartjänster och därigenom öka befodringsmöjligheterna för den yngre generationen av lärarna. Reformens genomförande har alltså för lärarna delvis karaktären av ett rent kårintresse. Det är därför i hög grad erkännansvärt, att en av lärarsammanslutningarna, nämligen styrelsen för Sveriges folkskolläraryförbund, med bortseende från kårintressena låtit objektiviteten råda samt funnit sig icke kunna förorda sjuårig lärotid i skolor av B²-formen och ansett, att det sjunde skolåret icke borde göras obligatoriskt i skolor tillhörande B³-formen och undantagsformerna.

Beträffande kostnaderna för förslagens genomförande lämnar varken sakkunnigbetänkandet eller propositionen klart besked. De sakkunniga hava icke besvarat frågan: vad kostar reformen? I stället gå deras beräkningar ut på att fastställa de merkostnader för skolväsendet i dess helhet, som skulle uppstå, därest reformen genomfördes. Och detta är i själva verket en helt annan sak. Från de kostnader, som beräknas uppstå för den sjuåriga skolan, ha nämligen avdragits alla de besparingar för skolan i dess helhet, som förväntas inträda till följd av minskat barnantal, införande av rationaliseringsåtgärder och dylikt. Statskontoret understryker också, att den kostnadsstegring för ett genomförande av förslaget, som redovisas av de sakkunniga, avser en nettoökning och följaktligen mindre än vad i verkligheten är fallet. Detta sätt att verkställa beräkningar är ej tillfredsställande och ger som sagt inget direkt svar på den fråga, som i detta avseende är av största vikt: vad bli kostnaderna för reformen? Logiskt sett ha ju de förmodade besparingar, som så att säga gottskrivits reformen, inget som helst samband med densamma. Ty att barnantalet beräknas sjunka i de sex lägsta klasserna har väl ingenting med kostnaderna för sjunde klassen att skaffa?

Enligt de sakkunnigas beräkningar kunde den årliga merkostnaden, beräknad enligt ovan angivna grunder, uppskattas till omkring 3,1 milj. kronor om året, varav omkring 2 milj. skulle belöpa på staten och omkring 1,1 milj. på kommunerna. I detta belopp inräknas emellertid dels de utgifter, som i

verkligheten ha karaktären av engångsutgifter, nämligen utgifterna för anskaffande av nya lärosalar för sjunde klassen och tjänstebostäder åt de nya lärarna, vilka kostnader fördelats på en tidrymd av 25 år, d. v. s. ersatts av en beräknad årskostnad av omkring 1 milj. kronor, dels också årliga löpande kostnader för underhåll av de nya lärosalarna och bostäderna, bränsle och lyse, lön, provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg. Man får oneligen en klarare bild av läget, om man fasthåller vid att de kostnader, som i verkligheten äro av engångsnatur, enligt de sakkunnigas egna beräkningar kunna uppskattas till $22\frac{1}{2}$ milj. kronor samt vid beräkning av de löpande utgifterna å ena sidan bortser från nyssnämnda belopp men å andra sidan icke frånräknar de besparingar, som kunna uppstå genom minskning i det sammanlagda barnantalet och dylikt. Med denna beräkningsgrund torde man — alltjämt med tillhjälp av de sakkunnigas egna siffror — komma fram till en årskostnad av 4—5 milj. kronor. Vi stå alltså i själva verket inför en kostnad av engångsnatur på $22\frac{1}{2}$ milj. kronor + en årskostnad av 4—5 milj. kronor. Är reformen värd dessa ekonomiska offer? Svaret härpå kan enligt min mening ej bli annat än ett obetingat nej.

Kostnadsökningen uppges i propositionen motsvara för staten ej fullt 2 % av det allmännas årliga totalutgifter för folkskoleväsendet och för kommunerna en höjning av medelutdebiteringen för hela riket med knappa 3 öre, vilken sistnämnda siffra emellertid betecknas som »ett grovt medeltal». Härvid är till en början att märka, att dessa siffror framkonstruerats genom användande av de sakkunnigas beräkningsgrunder, d. v. s. med avdrag för besparingar på andra områden inom skolväsendet. I verkligheten utsäga dessa siffror således alls intet om kostnaderna för den sjuåriga folkskolan. De åsyfta som ovan påvisats en helt annan sak.

Vad särskilt angår kostnaderna för kommunernas del torde ökningen i stor omfattning komma att träffa just de små och ekonomiskt svagare kommunerna, vilka endast i tämligen ringa omfattning torde ha infört ett sjunde skolår. Vilket »grovt medeltal» den angivna ökningen av 3 öre för kommunernas medelutdebitering i själva verket utgör, framgår bl. a. av det yttlande i ärendet, som avgivits av länsstyrelsen i Visby. Inom sistnämnda län erfordrades 18 nya lärosalar samt 20 nya tjänstebostäder. Den årliga sammanlagda utgiftsökningen för de 18 kommuner, som berördes härav, uppgick till 28 960 kronor. På grund av att de flesta av dessa kommuner voro mycket små med ringa skatteunderlag, inverkade denna utgiftsökning avsevärt på kommunernas finanser. Efter 1934 års taxering skulle höjningen av utdebiteringen per skattekrona i medeltal för samtliga kommuner bli 1 krona 14 öre per skattekrona. Icke mindre än 7 av de 18 kommunerna skulle få en skattehöjning överstigande 1 krona 50 öre. De bördor, som genom den sjuåriga folkskolan skulle åläggas vissa kommuner, vore alltså, anför länsstyrelsen vidare, icke så obetydliga som i betänkandet antyttts. Då härtill kommer, att många av dessa kommuner redan nu måste brottas med stora

svårigheter för hållande av skattetrycket inom rimliga gränser, insåges lätt, att den föreslagna utökningen av skolan från deras sida ej skulle mötas med någon större förståelse. Dessa av länsstyrelsen i Visby anförda exempel ha säkerligen motsvarigheter i så gott som alla delar av vårt land.

Av de skäl, som här ovan anförts, äro vi övertygade om att en lagstiftning om obligatorisk sjuårig folkskola skulle vara till men ej endast för stora delar av landsbygdens befolkning utan även för skolväsendet såsom sådant. Och folkskoleväsendet bör — såsom en av folkskolans egna män uttryckt saken — lämpa sig efter ortens behov och ekonomiska förhållanden och icke tvärtom. På grund härav få vi hemställa,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition (nr 99)
angående obligatorisk sjuårig folkskola m. m.

Stockholm den 17 mars 1936.

Emil Bengtsson.

Gustav Johanson,
Hallagården.

Aron Gustafsson,
Lekåsa.

Wilhelm Beck.

Axel Hansson
i Rubbestad.

Otto Niklasson.